

DATE NOI PRIVIND CIRCULAȚIA MONEDELOR DE ARGINT EMISE LA ISTROS ÎN NORDUL MĂRII NEGRE (SEC. V-IV A.CHR.)

Mihai Dima*

Keywords: *Istros, silver coins, Black Sea.*

Cuvinte cheie: *Istros, monede de argint, Marea Neagră.*

Abstract: *The author presents 107 silver coins of Istros found on different numismatic sites from Ukraine and Russia. All these coins belong to the first two groups of issues of this city, dated in the 5th century and in the first decades of the 4th century BC. There are 64 coins from Group I (1 silver stater, 63 obols), 31 coins from Group II (20 silver staters, 11 obols), and a batch comprising 12 obols from both groups (I and II) most probably coming from a hoard. As a matter of fact, other parts of coin hoards can be found among the pieces presented. The coins mentioned above come from an area stretching from the mouth of the Danube to the Dnieper, possibly, but less likely, to the Crimea, indicating a certain direction of circulation of the early silver coins of Istros, even in lack of reliable information on the place and conditions of the discovery.*

Rezumat: *Autorul prezintă 107 monede de argint din primele două grupe de emisiuni ale cetății Istros, datate în sec. al V-lea și în primele decenii ale sec. al IV-lea a.Chr., identificate pe diferite site-uri de Internet din Ucraina și Rusia. Între acestea se regăesc 64 de monede din Grupa I (1 stater de argint, 63 oboli), 31 de monede din Grupa II (20 statere de argint, 11 oboli) și un lot cuprinzând 12 oboli din ambele grupe (I și II), cel mai probabil dispersat dintr-un tezaur. Zona de proveniență a acestor piese indică o anumită direcție de circulație a monedelor de argint timpurii emise la Istros.*

În ultimele decenii, resursele on-line au devenit indispensabile pentru cercetarea numismatică. Între acestea, platformele de vânzări, magazinele virtuale și forumurile de discuții ocupă un loc foarte important, în primul rând cele occidentale, mai accesibile pentru majoritatea specialiștilor. Monitorizarea resurselor similare, dar din spațiul ex-sovietic, efectuată pe parcursul anului 2017, cu scopul de a identifica monede emise la Istros, a avut rezultate neașteptate, atât prin numărul foarte mare de piese discutate sau tranzacționate, precum și prin structura eșantionului creat¹.

* Banca Națională a României.

¹ Monedele au fost identificate pe următoarele site-uri: <http://forum.violity.com>; <https://auction.violity.com>; <http://arc.violity.com>; <https://auction.violity.co.il>; <http://auction.violity.ru>; <http://prom.ua>; <https://www.olx.ua>; <https://crafta.ua>; <https://newauction.com.ua>; <http://museum.com.ua>; <http://forumimage.ru>; <https://coins.lave.ru>; <http://www.bgshop.ru>; <http://www.staraya-moneta.ru>; <https://www.wolmar.ru>; <http://ay.by>; <http://domongol.org>; <http://sobiratel.org>; <https://vk.com>; <http://forum.pokrasmillier.com>; <http://oldstory.info>.

Monedele istriene aflate în mediul on-line din Ucraina și Rusia provin dintr-o zonă întinsă de la gurile Dunării până la Nipru, eventual, dar mai puțin probabil, până în Crimeea, indicând o anumită direcție de circulație a acestor emisiuni, chiar și în lipsa informațiilor sigure privind locul și condițiile descoperirii². Includerea acestor piese în circuitul științific este impusă, în primul rând, de faptul că majoritatea dispar sau devin indisponibile, fiind arhivate, la scurtă vreme de la apariția lor în mediul on-line³.

În acest articol ne-am oprit asupra monedelor timpurii de argint emise la Istros, ce reprezintă, în mod paradoxal, cea mai consistentă parte din eșantionul menționat, în ciuda faptului că erau până acum printre cele mai rare și mai puțin cunoscute dintre emisiunile monetare de argint ale acestei cetăți, clasificate în patru grupe principale⁴.

Materialul prezentat acum cuprinde 107 monede, între care se regăsesc 64 de exemplare atribuite Grupei I, 31 de exemplare atribuite Grupei II și un lot alcătuit din 12 piese aparținând ambelor grupe, care, după toate probabilitățile, reprezintă o parte dintr-un depozit monetar.

Lotul de monede din Grupa I include o piesă de nominal mare, didrahmă sau stater de argint, și 63 de oboli. După ce a fost vândut, doar parțial curățat, pe un site din Ucraina (Pl. I, nr. 1a), staterul a fost curățat și revândut, la scurt timp, într-o licitație din Elveția (Pl. I, nr. 1b). Diferența de greutate după curățarea totală este de aproape jumătate de gram, scăzând de la 8,32 g la 7,87 g. Piesa a fost bătută cu o pereche de ștanțe cunoscută⁵, cu precizarea că, în acest caz, matrița de revers prezintă semne evidente de deteriorare și pare regravată.

Între cei 63 de oboli din Grupa I avem un singur exemplar cu legenda ΙΣΤΡ-I, toate celelalte 62 de exemplare având legenda ΙΣΤ⁶. Majoritatea sunt uzați sau foarte uzați, ceea ce îngreunează identificarea ștanțelor cu care au fost bătuți și influențează studiul metrologic. Chiar și așa, lotul prezentat constituie o sursă documentară importantă, deoarece triplează numărul pieselor de acest fel cunoscute până acum, incluzându-le aici pe cele din tezaurul de la Orgame (com. Jurilovca, jud. Tulcea)⁷ și din licitații.

Cunoaștem greutatea pentru doar 27 de oboli din totalul de 63. De obicei, aceștia sunt fotografiați pe balanță, astfel încât putem considera informația corectă. Cea mai ușoară piesă cântărește 0,32 g, iar cea mai grea 0,73 g, media fiind de 0,50 g, chiar dacă vârful diagramei se situează între 0,51-0,60 g (Fig. 1). Pe baza celor 10

² Majoritatea pieselor oferite spre vânzare se aflau la Odessa în momentul postării. Localizarea obiectului este un detaliu solicitat de către site-urile specializate ofertanților, pentru informarea eventualilor cumpărători.

³ Acesta este și principalul motiv pentru care nu am inclus în lista de mai jos adresele exacte de internet unde am identificat piesele, precizând doar site-urile.

⁴ Poenaru Bordea 2001; Talmațchi 2011, p. 131-132. Pe lângă seriile clasificate în aceste grupe, se cunosc și piese care aparțin unor emisiuni neregulate sau târzii; Dima 2014, p. 5.

⁵ Netzhammer 1912, p. 355-356; Moisil 1921, p. 109 (col. Synadino - Chișinău); La Galerie Numismatique, Auction 1, 2003, p. 18, lot 68.

⁶ Lungu, Poenaru Bordea 2000, p. 287.

⁷ Lungu, Poenaru Bordea 2000.

exemplare din tezaurul de la Orgame, s-a apreciat că obolii din Grupa I erau bătuți după un etalon de c. 0,70 g⁸.

Pe lângă gradul avansat de uzură și starea de conservare precară, dificultățile de recunoaștere a ștanțelor sunt sporite de faptul că, având dimensiuni foarte reduse, de circa 7-9 mm, piesele divizionare sunt dificil de fotografiat. De aceea, în multe situații, calitatea imaginilor disponibile nu este nici măcar satisfăcătoare. Cu toate acestea, am reușit să separăm câteva ștanțe de avers și de revers, unele dintre ele fiind întâlnite doar în acest eșantion. Studiul de ștanțe, ale cărui rezultate vor fi prezentate detaliat în alt context, evidențiază o evoluție a stilului de gravare, care poate corespunde mai multor faze de producție a atelierului monetar de la Istros în perioada acoperită de ceea ce specialiștii numesc, în mod convențional, Grupa I.

Uneori, oboli din Grupa I sunt oferiți la vânzare împreună cu monede de bronz cu roata și legenda ΙΣΤ, chiar cu pretenția că reprezintă mici depozite, dar am întâlnit situații în care astfel de „tezaur” cuprindeau piese care se mai aflaseră în vânzare, individual, cu mai mult timp în urmă. Foarte probabil, apariția frecventă, în cadrul anumitor situri arheologice, a obolilor istrieni și a roțițelor turnate, i-a determinat pe unii ofertanți să le prezinte împreună, chiar dacă nu este vorba despre depozite propriu-zise, ci, mai degrabă, despre „recolta” obținută cu detectorul de metale de pe suprafața unui anumit sit⁹. Asocierea celor două categorii de monede a fost atestată însă în timpul săpăturilor arheologice de la Roksolani (Ovidiopol's'kij, Odes'ka, Ucraina), care au scos la lumină numeroase piese izolate, dar și un depozit mixt¹⁰.

Operând cu fotografiile de calitate îndoielnică, ne expunem riscului de a considera autentice imitații de epocă sau chiar falsuri contemporane. Asumându-ne acest risc, atragem atenția asupra unor piese identice ca formă, dintre care una pare turnată (Pl. III, nr. 37-38). Deși, la prima vedere, piesa nr. 37 ar fi aceeași cu nr. 38, dar mai bine curățată, o examinare mai atentă scoate în evidență faptul că piesa de la nr. 37 păstrează încă detaliile ale reprezentărilor de pe avers și revers care sunt complet șterse sau mai estompate la nr. 38, deși logic ar fi fost ca lucrurile să stea exact invers. De asemenea, nr. 38 prezintă depuneri de culoare neagră, specifice și altor piese din eșantionul nostru, atât din Grupa I (nr. 6, 9, 16, 44, 49, 58), cât și din Grupa II (nr. 87, 90), toate diferite ca formă, care, foarte probabil, reprezintă un fragment dintr-un depozit monetar¹¹. Dacă ambele piese sunt originale, iar una pare a fi realizată prin turnare, atunci există suspiciuni rezonabile că nu numai roțițele turnate au fost imitate în această zonă¹², ci și obolii istrieni de argint.

⁸ Poenaru Bordea 2001, p. 14.

⁹ La care se adaugă piese mai vechi, rămase nevândute.

¹⁰ Zaginaylo 1964; Zaginaylo 1966; Sekerskaja, Bulatovič 2010.

¹¹ Pe lângă starea de conservare asemănătoare, piesele erau fotografiate în aceleași condiții, pe hârtie milimetrică și erau postate de același utilizator.

¹² Până la publicarea materialului de la Histria, s-a presupus că roțițele turnate au fost produse la Olbia sau într-un centru comercial din apropiere, numit Istrianon Limen; Preda 1960, p. 22-23, cu bibliografia. Abundența acestor emisiuni la Roksolani / Nikonion, precum și prezența în zonă a unor exemplare fără legendă sau mai rudimentar realizate, a lăsat loc ipotezei că măcar acestea din urmă au fost produse local; Mielczarek 2005, p. 274 și notele 12-15.

Repertoriul descoperirilor cunoscute, dar mai ales acest eșantion, numeros și alcătuit în mare parte din monede cu un grad avansat de uzură, ne arată că, la început, monedele de argint ale cetății Istros, nu numai că erau destinate schimburilor comerciale cu parteneri comerciali din preajma gurilor Dunării și din nord-vestul Mării Negre¹³, ci și că erau foarte apreciate în această zonă. Pe lângă eventualele legături „de rudenie” dintre cetatea Istros și Nikonion¹⁴, popularitatea monedelor istriene mărunte de argint și bronz în zona de nord-vest a Mării Negre în a doua jumătate a sec. al V-lea a.Chr. se datorează și lipsei de alternativă¹⁵.

Lotul de piese din Grupa II marchează schimbări importante în ceea ce privește producția și circulația monedei de argint emise la Istros. Pe lângă binecunoscutele diferențe stilistice și de etalon ponderal¹⁶, constatăm o înjumătățire a numărului de piese față de Grupa I, dublată însă de o inversare a ponderii nominalurilor. Dacă la nivelul primei grupe predominau monedele mărunte, acum oboli nu mai reprezintă decât aproximativ o treime din numărul total de piese (11 exemplare = 35,48 %). Tot acum își fac apariția primele monede istriene de argint fără pătrat incus, atât stateri (nr. 70), cât și oboli (nr. 95).

Zece dintre cei 20 de stateri de argint din Grupa II au fost oferiți spre vânzare într-o perioadă scurtă de timp, pe parcursul lunilor octombrie și noiembrie 2017 (Pl. V, nr. 65-74). Șase dintre aceștia (nr. 65-70), localizați la Herson¹⁷, au fost postați de către doi utilizatori diferiți¹⁸. Ceilalți patru (nr. 71-74), localizați pe teritoriul regiunii Mykolaiv, au fost postați de un singur utilizator¹⁹.

Cu speranța că pe viitor vor apărea informații care să clarifice situația, precizăm că tezaurul de la Vysuntsi²⁰, cel mai mare depozit monetar alcătuit din stateri de argint din Grupa II, provine tot din regiunea Herson, ca și primul lot de piese prezentat acum. Mai mult decât atât, tezaurul de la Vysuntsi cuprinde monede din toate fazele cunoscute ale Grupei II²¹, care sunt reprezentate și între cele șase exemplare localizate la Herson. Prin urmare, putem avea de-a face cu încă un tezaur încheiat cu emisiuni de la sfârșitul Grupei II, descoperit în aceeași zonă cu cel de la Vysuntsi, sau cu un nou lot de piese din acest depozit monetar, care a fost recuperat în

¹³ Preda 1998, p. 60.

¹⁴ Avram 2010, p. 620; Mielczarek 2012, p. 79.

¹⁵ Tyras și Olbia vor emite argint propriu abia în a doua jumătate a sec. al IV-lea a.Chr., emisiunile contemporane de la Pantikapaion nu sunt frecvente în zonă, iar bronzurile olbiene, cu excepția delfinașilor, erau greu de manevrat, având dimensiuni mari. Staterii de tip *EMINAKO* au avut un caracter special, iar subdiviziunile cu bucraniu pe avers de la Olbia reprezintă o emisiune efemeră.

¹⁶ Poenaru Bordea 2001, p. 14.

¹⁷ Chiar dacă nu se specifică în mod clar, suntem de părere că este vorba despre orașul Herson și nu de regiunea cu același nume, întrucât atunci când se face referire la o regiune, de regulă, se precizează „oblast”.

¹⁸ Piesele nr. 65-68 au fost postate toate patru pe un forum de discuții la data de 05.10.2017, după care au fost oferite spre vânzare doar nr. 65, 66 și 68, la 12.10.2017. Ulterior, la 09.11.2017, același utilizator a postat piesa nr. 69, iar un alt utilizator, pe cea de la nr. 70.

¹⁹ Diferit de ceilalți doi. Piesa de la nr. 71 la data de 28.10.2017, cele de la nr. 72 și 74 la data de 08.11.2017, iar cea de la nr. 73 la 25.11.2017.

²⁰ Zaginaylo 1967.

²¹ Zaginaylo 1967, p. 62 (patru subgrupe).

mai multe etape, pe parcursul câtorva decenii, la mijlocul sec. al XX-lea. Foarte probabil, cele patru piese aflate în momentul vânzării în regiunea Mykolaiv sunt dispersate din aceeași descoperire (cu cele șase din Herson)²². În cazul în care s-ar dovedi adevărată prima variantă, putem întrevădea un orizont de teaurizare în extremitatea estică a spațiului aflat în atenția noastră, în primele decenii ale sec. al IV-lea a.Chr., perioadă în care, profitând de nevoia de liniște și stabilitate a exportatorilor nord-pontici de cereale, sciții își vor impune din nou protectoratul asupra orașelor grecești din zonă.

Dintre ceilalți stateri din Grupa II, doar pentru doi avem motive să bănuim că au fost descoperiți împreună, fotografiile acestora fiind postate, în anul 2014, pe două forumuri diferite (nr. 77-78). Pe lângă monedele care provin din licitații și de pe forumuri, am inclus în eșantion și o piesă din colecția Muzeului de Numismatică din Odessa, disponibilă on-line (nr. 75).

În general, staterii de argint din Grupa II din lotul analizat sunt bătute cu ștanțe cunoscute deja, fiind identificate de către A.G. Zaginaylo pe baza tezaurului de la Vysuntsi²³. Pentru piesa nr. 67 matrițele pot fi identificate doar cu grad mare de probabilitate, întrucât ilustrația articolului dedicat tezaurului de la Vysuntsi lasă de dorit. În total, în eșantion sunt reprezentate 11 ștanțe de avers și 10 de revers, acoperind toate cele patru faze ale Grupei II. Dintre acestea, se remarcă matrițele de avers Z.4 și Z.5, din care provin câte trei exemplare (nr. 69, 71, 72 respectiv nr. 65, 66, 76) și ștanța de revers Z.II, cu care au fost bătute nu mai puțin de șapte exemplare (nr. 65, 66, 69, 71, 72, 76, 83).

Greutățile staterilor se eșalonează între 6,57 g și 7,06 g, media fiind de 6,83 g, aproape identică cu aceea calculată pentru alte loturi de monede din această grupă²⁴. Nu am luat în calcul două piese incerte, care ridică mai multe probleme. Prima dintre acestea (nr. 83) cântărește, în funcție de sursă, 3,92 g sau 3,94 g, greutate apropiată mai degrabă de a unei drahme decât de a unui stater. Nu se confirmă însă ipoteza că la nivelul Grupei II Istros ar fi emis drahme²⁵, întrucât exemplarul nostru a fost bătut cu o pereche de ștanțe destinată staterilor (folosită pentru alte trei monede din acest lot) și este suficient de uzat și corodat pentru a se justifica diferența de greutate. Conform unei informații veridice, această piesă provine de la Nikonion.

Cea de-a doua monedă incertă, nr. 84, cântărește 5,47 g și a fost oferită spre vânzare de mai multe ori, individual sau împreună cu mai multe piese, incluzând oboli din Grupa I, rotițe turnate, vârfuri de săgeți și alte obiecte. Aspectul general corespunde cu al unei monede originale, dar ștanțele cu care a fost bătută nu se numără printre cele cunoscute. Pe de altă parte, piesa pare acoperită în totalitate de o crustă groasă, de culoare gri-albăstrui, specifică monedelor trecute prin foc, doar tipul fiind indiciu al faptului că avem de-a face cu o emisiune de argint. De asemenea,

²² Cele două regiuni, Herson și Mykolaiv, sunt învecinate.

²³ Este vorba despre 16 ștanțe de avers și 19 ștanțe de revers. Litera „Z” care precede numărul ștanței face referire la clasificarea lui A.G. Zaginaylo.

²⁴ Poenaru Bordea 2001, p. 14.

²⁵ Zaginaylo 1974, p. 57, piesă cu greutatea de 3,46 g descoperită la Roksolani (neilustrată).

crusta acoperă detalii care ar putea fi esențiale pentru stabilirea autenticității. Cu rezervele de rigoare, am considerat util să o semnalăm.

Între oboliile din Grupa II, care, spre deosebire de cei din prima grupă, au toți legenda ΙΣΤΠΙ, se regăsesc 10 exemplare cu pătrat incus și unul fără această particularitate. Patru monede (nr. 85-88) au fost bătute cu aceeași matrită de revers, toate patru prezentând urmele unui defect, surprins și la două piese din tezaurul de la Orgame²⁶. Aceasta este asociată cu două ștanțe de avers cunoscute²⁷ și cu o a treia incertă, dar diferită de primele (nr. 88). Moneda nr. 90 provine dintr-o pereche de ștanțe cunoscută²⁸, iar pentru nr. 91 am putut identifica doar tiparul de revers, reprezentat, de asemenea, în tezaurul de la Orgame²⁹. Raportându-ne la aceeași descoperire, reversurile pieselor nr. 92 și nr. 95 pot fi considerate inedite. Aversurile pieselor nr. 91, 92 și 95, ca și ambele perechi de ștanțe cu care au fost bătute nr. 93-94 sunt incerte.

În cazul monedelor nr. 88-89 pare să se repete situația înregistrată mai înainte pentru cele listate la nr. 37-38, existând posibilitatea ca una dintre acestea să o imite pe cealaltă sau un prototip comun, deși niciuna nu prezintă semne evidente de turnare. Datele tehnice lipsesc, iar pentru nr. 88 am avut la dispoziție doar fotografia reversului, motiv pentru care ne limităm doar să semnalăm această stare de fapt.

Disponem de informații privind greutatea a cinci dintre cei 11 oboli din Grupa II, dar și acestea sunt departe de a fi exacte. Avem piese care cântăresc 0,44 g, 0,48 g, dar și 0,4 g, 0,5-0,6 g sau 0,61 g pe o balanță și 0,65 g pe o alta. Singura concluzie pe care o putem trage este că aceștia se încadrează în marjele cunoscute deja³⁰.

În încheiere prezentăm 12 oboli timpurii, aparținând primelor două grupe de emisiuni ale cetății Istros, care au fost oferiți la vânzare sub forma unui lot constituit, în vara anului 2015, pe un site specializat din Ucraina. În aceeași perioadă au mai apărut, pe același site, și alți oboli cu caracteristici similare în ceea ce privește uzura și starea de conservare, fotografiați în aceleași condiții, dintre care trei formau, la rândul lor, un mic lot (nr. 10, 26 și 61)³¹.

Majoritatea monedelor sunt necurățate și prezintă depuneri destul de groase, astfel încât separarea pe grupe a unora dintre acestea s-a putut face aproape exclusiv pe baza reversurilor. Este vorba despre trei piese cu legenda ΙΣΤ, atribuite Grupei I (nr. 101, 103, 106) și despre trei oboli din Grupa II (nr. 97, 98, 104), celelalte rămânând incerte.

²⁶ Lungu, Poenaru Bordea 2000, p. 286, nr. 15-16.

²⁷ Pentru nr. 84, cf. Lungu, Poenaru Bordea 2000, p. 286, nr. 14, iar pentru nr. 85-86, cf. Lungu, Poenaru Bordea 2000, p. 286, nr. 15-16.

²⁸ Lungu, Poenaru Bordea 2000, p. 286, nr. 37.

²⁹ Lungu, Poenaru Bordea 2000, p. 286, nr. 17-18.

³⁰ Poenaru Bordea 2001, p. 14.

³¹ O altă piesă aflată în această situație este cea de la nr. 4.

Grupa I

Stateri

Av. Două capete masculine, dintre care cel din dreapta inversat.

Rv. ΙΣΤΠΙ; vultur pe delfin spre stânga; pătrat incus.

1. AR; 8,32 g; <http://arc.violity.com>

(= Leu Numismatik, Web Auction 1, lot 141, curățată, 7,87 g)

Oboli

Ca mai sus, dar pe revers legenda ΙΣΤΡ-I.

2. AR; 0,47 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

Ca mai sus, dar pe revers legenda ΙΣΤ.

3. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

4. AR; 0,58 g; <http://arc.violity.com>

5. AR; 0,56 g; piesa localizată în regiunea Sumskaia, Ucraina; <http://arc.violity.com>

6. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

7. AR; 0,67 g; <http://prom.ua>

8. AR; 0,53 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

9. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

10. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din 3 piese; <http://arc.violity.com>

11. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din mai multe monede istriene de argint și bronz și obiecte arheologice denumit „Истрийский кладик”, localizat la Odessa; <https://www.olx.ua> (= <https://auction.violity.com>)

12. AR; 0,6 g; <http://arc.violity.com> (= <https://auction.violity.com>)

13. AR; 0,375 g; <http://domongol.org>

14. AR; 0,48 g; <https://auction.violity.com>

15. AR; fără date tehnice; <http://arc.violity.com>

16. AR; fără date tehnice; <https://auction.violity.com>

17. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://newauction.com.ua>

18. AR; 0,52 g; piesa localizată în regiunea Odessa; <https://auction.violity.com> (= <http://arc.violity.com>)

19. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din mai multe monede istriene de argint și bronz și obiecte arheologice denumit „Истрийский кладик”, localizat la Odessa; <https://www.olx.ua> (= <https://auction.violity.com>)

20. AR; 0,5 g; <http://domongol.org> (= <http://forumimage.ru>)

21. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <http://forum.violity.com>

22. AR; fără date tehnice; <https://auction.violity.com> (= <http://arc.violity.com>)

23. AR; fără date tehnice; piesa localizată în Ucraina; <http://forum.violity.com>

24. AR; 0,40 g; <http://sobiratel.org> (= <https://auction.violity.co.il>)
25. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din mai multe monede istriene de argint și bronz și obiecte arheologice denumit „Истрийский кладик”, localizat la Odessa; <https://www.olx.ua> (= <https://auction.violity.com>)
26. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din 3 piese; <http://arc.violity.com>
27. AR; 0,73 g; piesa localizată la Odessa; <http://forum.violity.com>
28. AR; fără date tehnice; dintr-un lot de 61 de piese, între care 60 de roțițe turnate, localizat la Odessa; <https://auction.violity.com>
29. AR; 0,49 g; piesa localizată în regiunea Sumy, Ucraina; <https://auction.violity.com>
30. AR; 0,35 g; <https://auction.violity.com>
31. AR; fără date tehnice; <https://crafta.ua>
32. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din 6 monede istriene de AR și AE; <https://coins.lave.ru>
33. AR; 0,56 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>
34. AR; 0,37 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>
35. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>
36. AR; 0,39 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>
37. AR; 0,53 g; piesa localizată la Odessa; piesa are aceeași formă cu cea de la nr. 38; <https://auction.violity.com>
38. AR; fără date tehnice (curățată parțial); piesa are aceeași formă cu cea de la nr. 37; <http://arc.violity.com>
39. AR; 0,70 g; <http://www.bgshop.ru> (doar foto avers)
40. AR; 0,57 g; piesa localizată la Odessa; <http://forum.violity.com>
41. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din mai multe monede și obiecte arheologice denumit „Истрийский кладик”, localizat la Odessa; <https://auction.violity.com> (= <http://forum.violity.com>)
42. AR; 0,44 g; <http://auction.violity.ru>
43. AR; 0,32 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>
44. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>
45. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Gomel, Belarus; <http://ay.by>
46. AR; fără date tehnice; dintr-un lot de 8 monede istriene divizionare de argint; <http://forum.violity.com>
47. Ca mai sus (doar foto revers)
48. AR; 0,51 g; <http://arc.violity.com>
49. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <http://arc.violity.com>
50. AR; 0,56 g; <http://arc.violity.com> (= <http://forum.violity.com>)
51. AR; fără date tehnice; împreună cu un obol din Grupa III; <https://auction.violity.co.il>
52. AR; 0,47 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

53. AR; fără date tehnice; <https://auction.violity.com>
 54. AR; fără date tehnice; dintr-un lot de 8 monede istriene divizionare de argint; <http://forum.violity.com> (doar foto avers)
 55. AR; 0,38 g; <http://arc.violity.com>
 56. AR; 0,38 g; <https://forum.violity.com>
 57. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <http://forum.violity.com>
 58. AR; fără date tehnice; <https://auction.violity.com> (doar foto revers)
 59. AR; fără date tehnice; <http://arc.violity.com>
 60. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Minsk, Belarus; <http://ay.by>
 61. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din 3 piese; <http://arc.violity.com>
 62. AR; fără date tehnice; dintr-un lot alcătuit din mai multe monede istriene de argint și bronz și obiecte arheologice denumit „Истрийский кладик”, localizat la Odessa; <https://www.olx.ua> (= <https://auction.violity.com>)
 63. Ca mai sus.
 64. Ca mai sus.

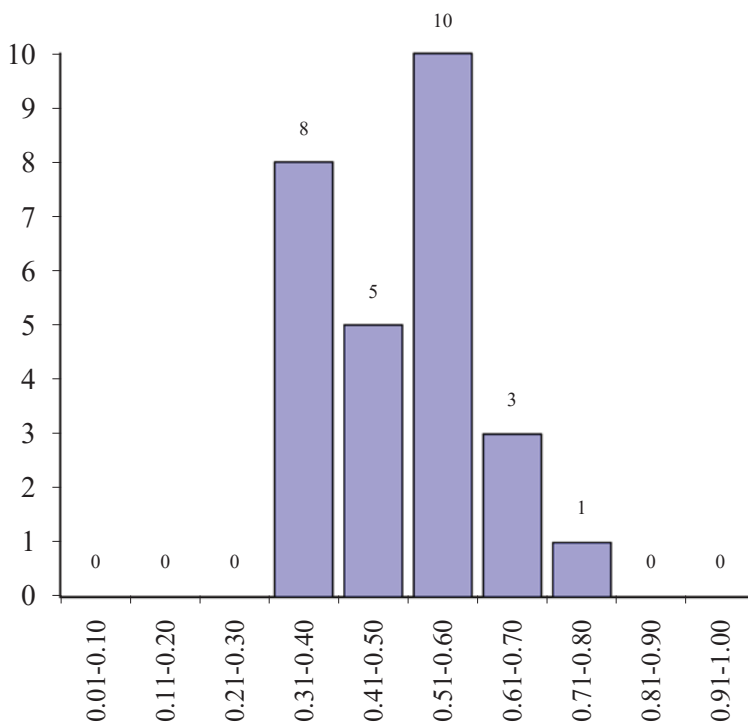

Fig. 1. Distribuția greutateilor obolilor din Grupa I (27 exemplare).

Grupa II

Stateri

Av. Două capete masculine, dintre care cel din dreapta inversat.

Rv. ΙΣΤΠΙ; vultur pe delfin spre stânga; pătrat incus.

65. AR; 6,92 g; dintr-un lot de patru piese; localizat în Herson;
<http://forum.violity.com> (= <https://auction.violity.com>)

66. AR; 6,67 g; dintr-un lot de patru piese; localizat în Herson;
<http://forum.violity.com> (= <https://auction.violity.com>)

67. AR; 6,94 g; dintr-un lot de patru piese; localizat în Herson;
<http://forum.violity.com>

68. AR; 7,03 g; dintr-un lot de patru piese; localizat în Herson;
<http://forum.violity.com> (= <https://auction.violity.com>)

69. AR; 6,67 g; piesa localizată în Herson; <https://auction.violity.com>

Ca mai sus, dar fără pătrat incus.

70. AR; 6,89 g; piesa localizată în Herson; <https://auction.violity.com>
(=<https://forum.violity.com>)

Ca mai sus, dar cu pătrat incus.

71. AR; 7,06 g; piesa localizată în regiunea Mykolaiv; <https://auction.violity.com>
(=<http://forum.violity.com>)

72. AR; fără date tehnice; piesa localizată în regiunea Mykolaiv;
<https://auction.violity.com>

73. AR; 7,02 g; piesa localizată în regiunea Mykolaiv; <https://auction.violity.com>

74. AR; fără date tehnice; piesa localizată în regiunea Mykolaiv;
<https://auction.violity.com>

75. AR; fără date tehnice; <http://museum.com.ua>

76. AR; 6,62 g; <http://www.staraya-moneta.ru> (= <https://www.wolmar.ru>)

77. AR; c. 7 g; împreună cu nr. 78; piesa localizată în Ucraina;
<http://forum.violity.com> (= <http://oldstory.info>)

78. AR; 6,87 g; împreună cu nr. 77; piesa localizată în Ucraina;
<http://forum.violity.com> (= <http://oldstory.info>)

79. AR; fără date tehnice; <https://vk.com>

80. AR; 6,75 g; <http://arc.violity.com>

81. AR; 6,57 g; <https://www.wolmar.ru> (= CNG, Electronic Auction 325, lot 102)

82. AR; fără date tehnice; <https://www.wolmar.ru>

83. AR; 3,94 g; împreună cu două monede divizionare din Grupa III; <http://forum.pokrasmler.com> (= <http://forum.violity.com> - 3,92 g). Descoperită la Roksolani.

84. AR?; 5,47 g; dintr-un lot alcătuit din mai multe monede istriene de argint și bronz și obiecte arheologice denumit „Истрийский кладик”, localizat la Odessa; <https://auction.violity.com> (= <https://www.olx.ua>)

Oboli

Ca mai sus

85. AR; 0,5-0,6 g; piesa localizată în Ucraina; <http://forum.violity.com>

86. AR; 0,61 sau 0,65 g; <http://forum.violity.com> (prezentată împreună cu alte două piese, dar și separat)

87. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

88. AR; 0,44 g; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

89. AR; fără date tehnice; <https://auction.violity.com> (ar putea fi aceeași piesă cu nr. 88)

90. AR; fără date tehnice; piesa localizată la Odessa; <https://auction.violity.com>

91. AR; fără date tehnice; <http://arc.violity.com>

92. AR; 0,4 g; <http://www.staraya-moneta.ru>

93. AR; fără date tehnice (necurățată); <http://forum.violity.com>

94. AR; fără date tehnice; <https://crafta.ua>

Ca mai sus, dar fără pătrat incus.

95. AR; 0,48 g; piesa localizată la Usti-Dunaisk, regiunea Odessa; <https://auction.violity.com>

96-107. Lot alcătuit din 12 oboli din grupele I și II de emisiuni ale cetății Istros; fără date tehnice; <http://arc.violity.com/istriya-melkoe-serebro-12-monet-344528>

Bibliografie / Bibliography

Avram 2010: Al. Avram, *Istoria politică a coloniilor grecești din Dobrogea*, în M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor, I, Moștenirea timpurilor îndepărtate*, ed. 2, București, 2010, p. 617-644.

Dima 2014: M. Dima, *The silver coinage of Istros during the Hellenistic period*, *Moneta* 179, Wetteren, 2014.

Lungu, Poenaru Bordea 2000: Vasilica Lungu, Gh. Poenaru Bordea, *Un trésor de monnaies d'Istros à Orgame*, în *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques. Hommage à Petre Alexandrescu a son 70e anniversaire*, București, 2000, p. 282-300.

Mielczarek 2005: M. Mielczarek, *Coinage of Nikonion. Greek bronze cast coins between Istrus and Olbia*, în C. Alfaro, C. Marcos, P. Otero (eds.), *XIII Congreso Internacional de Numismática. Madrid - 2003. Actas, Proceedings, Actes*, Madrid, 2005, p. 273-276.

Mielczarek 2012: M. Mielczarek, *On the Coin Circulation and Coin Hoards in Greek Nikonion*, în M. Asolati, G. Gorini (eds.), *I ritrovamenti monetali e i processi storico-economici nel mondo antico*, Padova, 2012, p. 79-86.

Moisil 1921: C. Moisil, *Cele mai vechi monete din Istros*, BSNR 16, 1921, p. 108-112.

Netzhammer 1912: R. Netzhammer, *Ceva nou despre Istros*, Revista Catolică, 1912, p. 355-360.

Poenaru Bordea 2001: Gh. Poenaru Bordea, *Atelierul monetar al cetății Istros în perioada autonomiei*, în Simpozion Chișinău 2000, p. 9-33.

Preda 1960: C. Preda, *Monedele histriene cu roata și legenda IET*, SCN, III, 1960, p. 21-38.

Preda 1998: C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998.

Sekerskaja, Bulatovič 2010: N.M. Sekerskaja, S.A. Bulatovič, *Monetnye nachodki iz Nikonija (1964–2010)*, *Zapiski Otdela numizmatiki i torevtiki Odesskogo archeologičeskogo muzeja*, 1, Odessa, 2010, p. 27-38.

Talmațchi 2011: G. Talmațchi, *Monetăriile orașelor vest-pontice Histria, Callatis și Tomis în epocă autonomă. Iconografie, legendă, metrologie, cronologie și contramarcare*, Cluj-Napoca, 2011.

Zaginaylo 1964: A.G. Zaginaylo, *Serebriane moneti Istrii iz Roksolanskogo gorodišta*, în Zbirnik Robit Aspirantiv Odeskogo Derjavnogo Universitety. Gumanitarni Nauki, Odessa, 1964, p. 166-172.

Zaginaylo 1966: A.G. Zaginaylo, *Monetnye nahodki na Roksolanskom gorodište (1957-1963 gg.)*, MAPP, 5, 1966, p. 100-130.

Zaginaylo 1967: A.G. Zaginaylo, *Visuncovskji klad serebrianih monet Istrii naidemnji v 1951 g.*, ZOAO, II (35), 1967, p. 60-75.

Zaginaylo 1974: A.G. Zaginaylo, *K voprosu o monetno-vesovyh sistemah antičnyh gorodov Zapadnogo i Severo-Zapatnogo Pričernomorija v V-IV vv. do n.e.*, NE, 11, 1974, p. 48-60.

Lista ilustrațiilor / List of illustrations

Figura 1. Distribuția greutateilor obolilor din Grupa I (27 exemplare).

Figure 1. Weight distribution of the obols from Gorup I (27 coins).

Planșele I-IV. Monede de argint emise la Istros (Grupa I).

Plates I-IV. Silver coins of Istros (Group I).

Planșele V-VI. Monede de argint emise la Istros (Grupa II).

Plates V-VI: Silver coins of Istros (Group II).

Planșele VII-VIII. Monede de argint emise la Istros (Grupele I și II).

Plates VII-VIII. Silver coins of Istros (Groups I and II).

Planșa I. Monede de argint emise la Istros (Grupa I)

Planşa II. Monede de argint emise la Istros (Grupa I)

Planșa III. Monede de argint emise la Istros (Grupa I)

Planșa IV. Monede de argint emise la Istros (Grupa I)

Planşa V. Monede de argint emise la Istros (Grupa II)

Planșa VI. Monede de argint emise la Istros (Grupa II)

Planșa VII. Monede de argint emise la Istros (Grupele I-II)

Planșa VIII. Monede de argint emise la Istros (Grupele I-II)